

ЗАДАНИЯ ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНОГО ЭТАПА
Северо-Восточной олимпиады школьников
по родным языкам (профиль – «Родной (якутский) язык и литература»)
2022-2023 учебный год

8-9 КЛАССЫ

ИНСТРУКЦИЯ ПО ВЫПОЛНЕНИЮ ОЛИМПИАДНЫХ ЗАДАНИЙ

Олимпиадная работа заключительного этапа состоит из 10 заданий по родному (якутскому) языку и литературе.

Внимательно читайте указания, относящиеся к правилам выполнения каждого задания.

Задания 1-8 представляют собой различные виды работы по лексике, словообразованию, грамматике, стилистике, фонетике.

Задание 9 предполагает выполнение перевода с русского языка на родной язык.

Задание 10 предполагает целостный анализ на родном (якутском) (на усмотрение разработчиков) языке прозаического произведения, написанного на родном языке, по пяти заданным критериям. Ваша работа должна представлять собой цельный, связный, завершённый текст.

На выполнение олимпиадной работы отводится 3 часа 55 минут (235 минут).

Каждое задание оценивается соответствующим баллом. За задания 1-8 максимальный балл – 40. За творческие задания 9 и 10 даются максимально по 30 баллов. Баллы, полученные Вами за выполненные задания, суммируются.

Постарайтесь выполнить как можно больше заданий и набрать наибольшее количество баллов. После завершения работы проверьте, чтобы ответ на каждое задание в бланках ответов был пронумерован в соответствии с номером задания.

Все бланки заполняются ручками с синими или чёрными чернилами. Допускается использование гелевой ручки. При выполнении заданий можно пользоваться черновиком. Записи в черновике, а также в бланках олимпиадных заданий не учитываются при оценивании работы. Пишите аккуратно, разборчивым почерком.

Желаем успеха!

1 сорудах. Бу кэксэлэргэ бэриллибит дабааһын ааттар суолталарын бөлөхтөөн уопсай өйдөбүллэрин суруй. Холобурунан сирдэт.

Холобур:

Хара, кыһыл, күөх – өнг.

1.1. Улахан, кэтит, орто –

1.2. Бардам, амарах, килбик –

1.3. Төгүрүк, лаппабар, ньолбоҕор –

1.4. Сырдык, ыраас, хараҥа –

Мунутуур баал – 4.

Төрөөбүт дойдубар

Мин төрөөбүт дойдубар сырыттым,
Кини сырдык халлаанын анныгар
Сымнаҕас, сылаас сүөгэйи истим,
Үрдүк хатыннаах чаранар хаамтым.

Онно күн бэйэтин чабылларын,
Уоттарын харыстаабакка ыһар,
Будьуруспут тииттэр уорбаларын
Саһыл кутуругунуу уматар.

Онно иэбэйбит титиик кэтэбэр
Кэбэ кэлэн кэпсээннээн кэбэйэр
Элиэ оҕонньор тэлээрэн иһэн,
Кистии-кистии киһини эргийэр.

Онно киһи атабын анныттан
Эриэн моҕотой эмискэ турар,
Кутуругун чөкөччү туттаахтаан,
Хаппыт тииккэ хачыгыраан тахсар.
(Эллэй)

2 соруудах. Бу кэрчиккэ солбуйар ааттары булан, араастарын, түһүктэрин уонна ахсааннарын тириэ кэнниттэн суруй. Холобурунан сирдэт.

Холобур:

Миэхэ – сирэй солбуйар аат, сыһыарыы түһүк, биир ахсаан

...

Кини сырдык халлаанын анныгар
Сымнаҕас, сылаас сүөгэйи истим,
Үрдүк хатыннаах чаранар хаамтым.

Онно күн бэйэтин чабылларын,
Уоттарын харыстаабакка ыһар,
Будьуруспут тииттэр уорбаларын
Саһыл кутуругунуу уматар.

Мунугуур баал – 3.

3 соруудах. Бу кэрчиккэ аат туохтуурдары уонна сыһыат туохтууру булан, саҥа чааһын быһыытынан биирдиилээн ырыт.

....Үрдүк хатыннаах чаранар хаамтым.

Онно күн бэйэтин чабылларын,
Уоттарын харыстаабакка ыһар,
Будьуруспут тииттэр уорбаларын
Саһыл кутуругунуу уматар.

Мунугуур баал – 6.

4 соруудах. Бу кэрчиктэргэ уус-уран хохуйуу ханнык ньымалара туттуллубутун быһааран суруй. Холобурунан сирдэт.

Холобур: «Онно күн бэйэтин чабылларын, уоттарын харыстаабакка ыһар...» – тыыннабымсытыы.

- 4.1 «Онно иэбэйбит титиик кэтэбэр
Кэбэ кэлэн кэпсээннээн кэбүйэр» – ...
4.2 «Будьуруспут тииттэр уорбаларын...» – ...
4.3 «... Саһыл кутуругунуу уматар...» – ...

Мунутуур баал – 3.

5 соридах. Бу этиилэри арааһынан, тутулунаҥ ырыт.

- 5.1. Онно күн бэйэтин чабылларын,
Уотгарын харыстаабакка ыһар.
5.2. ...Үрдүк хатыннаах чаранар хаамтым.

Мунутуур баал – 10.

Бу тиэкиһи аах уонна ис хоһоонунан 6-7 соридахтары толор.
--

Сарсыарда. Төрөөбүт Сахабыт сирин сарсыардата ураты, чахчыта, кэрэ да буоллаҕа. Үгүс киһи айылҕа араас дыкти көстүүлэриттэн сайаҕас сарсыарданы сөбүлүүрүн ким да утарбат. Күн аайы кини ордук тупсан, кэрэтийэн иһэр курдук, сарсыардаангы чэбдик салгынынан дуоһуя тыынар эчи кэрэтиэн! Эмискэ күүс-уох эбиллэргэ дылы, чэпчии, сэргэхсийэ түһэбин. Сарсыарда аайы дыиэн аанын аһаат, таһырдыа үктэнээт: «Дорообо, үтүө сарсыарда», – диэн айхаллыы көрсөбүн. Кыһынны уонна сайынны сарсыардалар ураты кэрэ буолаллар. Сайын чыычаахтар уһуктан «чыып-чаап» диэн айдаарсаллара, бөтүүктэр хаһытаһаллара, ынахтар маньраһаллара бэйэтэ ураты түгэн, ол аата туох барыта үтүө сарсыарданы уруйдуу көрсөр. Күн тииттэр төбөлөрүттэн күөрэйэн тахсан, сарсыардаангы күөх от сиигин көтүтэр.

Кыһынны сарсыарда бэйэтэ эмиэ туспа кэрэ көстүүлээх. Халлаанга умайан чипчиннэх турбут сулустар чүмэчини саба үрэр курдук, биир-биир умуллан, сүтэн-уостан бараллар. Хотуттан сиккиэр тыал үрэн, тииттэр кырыарбыт лабааларын суугунатар. Илин диэкиттэн тииттэр төбөлөрүн үрдүнэн сарсыардаангы күн саһарҕата араҕас лиэнтэни тардыбыт курдук, аа-дьуо кэнээтэр-кэнээн, үрдээтэр-үрдээн, халлаан кырсын иилии көтөн иһэн, күөх эриэн былыттартан саба халыйтаран көстүбэт буолар. Халлаан суһуктуйан сырдаан барар. Үөһэттэн долгулдуйа устан, күөх былыттарынан сымнаҕас манган хаар кырыпахтара ордуу тэлэээрэн түһэллэр.

Дьиэ урааларыттан күөх буруо субулан тахсан, былыттарга холбоһон, киэн халлаанга тарҕанан уста турдулар. Эрдэһит ыаллар дьиэлэрин ааннара аһыллар тыастара, ыттар үрэр маргыһар саналара, сарсыардаангы саналара, сарсыардаангы тымныыны, дыбары аймаатылар.

Ким таптаабат буолуой, сарсыардаангы үтүө күнү?! Сарсыардаангы үтүө күнү, ыраас чэбдик салгыны! Үгүс суруйааччылар, поэттар бэйэлэрин айымньыларыгар, сарсыардаангы үтүө күнү хоһуйан суруйаллар. Кинилэр төрөөбүт Ийэ дойдуга мунура суох итии тапталаах буоларга үгүстүк үөрэтэллэр.

6 соридах. Бу тиэкискэ *чыычаахтар уһуктан* тыл ситимин быһаар (арааһа, ньымата, бэриллээтэ). Холобурунан сирдэт.

Холобур:

Оболоргун бэлэмнээ – салайыы ситимэ, туохтуу түһүк (-н), тардыылаах аат тыл+туохтуур

Мунутуур баал – 3.

7 соридах. Бу тиэкискэ *көстүүлэриттэн, сөбүлүүрүн, кэрэтийэн* диэн тыллар ханнык сана чаһа буолалларын быһаар, олохторун, үөскээбит сыһыарыыларын ырытан суруй.

Холобурунан сирдэт.

Албыннаабытын – аат туохтуур
албын+лаа+быт+а+н
Тыл олоҕо – албын, төрүт олох
-лаа – туохтуур үөскүүр сыһыарыыта
-быт – ааспыт кэм сыһыарыыта
-а – тардыы үһүс сирэйин сыһыарыыта
Мунутуур баал – 5.

8 соруудах. Бу тыллары дорҕооннорун састаабынан ырыт: *көрсөбүн, сарсыардааны.*
Холобурунан сирдэт.

Холобур:

*хаххан – 6 буукуба, 6 дорҕоон, 2 аһаҕас дорҕоон, 4 бүтэй дорҕоон
х – бүтэй дорҕоон, тыл кэннинээҕи, төлөрүйэр, ньиргиэрэ суох, хоһулаһар
а – аһаҕас дорҕоон, кэлин, айах, киэн, кылгас
н – бүтэй дорҕоон, тыл иннинээҕи, мурун, диэрийэр, хоһулаһар*

Мунутуур баал – 6.

9 соруудах. Бу тиэкини сахалыы тылбаастаа. Тиэкис ис хоһоонун сөпкө тириэрдэргэ кыһан, хас биирдии этии тутулун табатык онорору ситис.

КОШКА И МЫШКА

В одном селе, на самой окраине, стоял небольшой домик. В нем жили старик со старухой, кошка Мурка и мышка Пика. Мышка с кошкой жили дружно и весело, всегда помогали друг другу. Иногда хозяйка забывала покормить Мурку, тогда Пика приносила подружке сухарик или кусочек сыра. Когда у Пики заканчивалась еда, Мурка ее тоже выручала. Она ходила вокруг хозяйки, пока та варила. Хозяйка вначале ругалась, а потом угощала любимицу. А кошка сама не ела, мышке еду относил. Так они и жили, пока в один весенний день не случилось несчастье. Мурка гуляла на улице и съела видимо, что-то не то. Вечером ей стало очень плохо. Она лежала на полу и сильно мяукала. Когда мышка попыталась дотронуться до живота подружки, чтобы пожалеть, та зашипела и выпустила когти. Пика направилась в лес, где взяла у дальней родственницы, старой и мудрой мыши, траву и дала ее кошке. Утром Мурка выздоровела и подружки еще больше сблизились.

Мунутуур баал – 30.

10 соруудах.

Айымньыны ырытыы. Ырытыы биир кэлим ис хоһоонноох буоларын ситис.
Кээмэйэ – 150–200 тыл. Айымньы аата: Н. Заболоцкай-Чысхаан. Болот моһуогуруулар.

1. Айымньы тиэмэтин уонна сүрүн ис хоһоонун, онно таарыллар боппуростары, ааптар этэр санаатын быһаарыы.
2. Айымньы ис хоһоонун сүрүн олуктарын (саҕаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынааһына, түмүгэ) сөпкө быһаарыы, ырытыы.
3. Айымньы сүрүн уонна ойбоһос уобарастарын (сүрүн, ойбоһос, биирэмнээх, омсолоох) ойуулааһын.
4. Айымньыга туттуллубут уус-уран ньымалары сөпкө бэлиэтээн ырытыы.
5. Айымньы туһунан бэйэ санаатын, этиитин суруйан тириэрдии.

Мунутуур баал – 30.

Сыаналааһын кэрингэрэ

Сорудах №-рэ	Сөптөөх хоруйдар	Сыаналааһын кэрингэрэ	Баал
1 сорудах	<p>1.1 кээмэй 1.2 майгы-сигили 1.3 быһыы-таһаа 1.4 хаачыстыба</p>	Хас биирдии кэккэбэ сөптөөх хоруйу суруйууга 1 баал туруоруллар	4 баал
2 сорудах	<p><i>Кини</i> – сирэй солбуйар аат, төрүт түһүк, 3 сирэй, биир ахсаан <i>Онно</i> – ыйар солбуйар аат, сыһыарыы түһүк, биир ахсаан <i>Бэйэтин</i> – бэйэни солбуйар аат, туохтуу түһүк, биир биирдээбэ</p>	<p>0,5 баал – сана чааһын сөпкө быһаарыы (бэриллитбит кэрчиктэн солбуйар ааттары сөпкө булуу); 0,5 баал – солбуйар аат арааһын, түһүгүн, сирэйин уонна ахсаанын сөпкө быһаарыы</p>	3 баал
3 сорудах	<p><i>Хаамтым</i> – туохтуур, тус, кэпсиир киэп, билигин ааспыт кэм, 1 сирэй, биир ахсаан, буолар халыыптаах, төрүт туһаайыы, этиигэ кэпсиирэ <i>Ыһар</i> – туохтуур, тус, кэпсиир киэп, билигин кэм, 3-с сирэй, биир ахсаан, буолар халыыптаах, төрүт туһаайыы, этиигэ кэпсиирэ <i>Уматар</i> – туохтуур, тус, кэпсиир киэп, билигин ааспыт кэм, 3-с сирэй, биир ахсаан, буолар халыыптаах, төрүт туһаайыы, этиигэ кэпсиирэ</p>	2 баал – хас биирдии туохтууру сана чааһынан толору ырытыы	6 баал
4 сорудах	<p>4.1 «<i>Онно иэбэйбит титиик кэтэбэр</i> <i>Кэбэ кэлэн кэпсээннээн кэбэйэр</i>» – тыыннаабымсытыы 4.2 «<i>Будьуруйбут тииттэр уорбаларын...</i>» – уус-уран быһаарыы 4.3 «<i>Саһыл кутуругунуу уматар...</i>» – тэннэбил</p>	Хас биирдии сөптөөх хоруйга 1 баал туруоруллар	3 баал

<p>5 сорудах</p>	<p>5.1 <i>Онно күн бэйэтин чабылларын / Уоттарын харыстаабакка ыһар</i> – сэхэн, судургу, икки састааптаах, тэнийбит, толору этии. Күн – судургу туһаан, аат тыл Ыһар – судургу кэпсиирэ, туохтуур Харыстаабакка – буолуу сиһилиитэ, сыһыат туохтуур Чабылларын, уоттарын – биир уустаах көнө толоруу, аат тыл, туохтуу түһүк Бэйэтин – толоруу, солбуйар аат, тардылаах туохтуу түһүк Онно – миэстэ сиһилиитэ, ыйар солбуйар аат 5.2 <i>Үрдүк хатыннаах чаранар сырыттым</i> - сэхэн, судургу, биир састааптаах быһаарылаах сирэйдэммит тэнийбит толору этии Сырыттым – судургу кэпсиирэ, туохтуур, 1 сирэй, 1 ахсаан Чаранар – ойбоһос толоруу, сыһыарыы түһүк, аат тыл Үрдүк хатыннаах – тэнийбит уустук тутуллаах сыстар быһаарыы, дабааһын</p>	<p>Хас биирдии этиини ырытыыга 5-тии баалы туруоруллар: 2 баал – этии тутулун быһаарыы; 3 баал – этии чилиэнин тэнитэн ырытыы (этии тутуах уонна ойбоһос чилиэннэрэ, араастара, бэриллиитэ)</p>	<p>10 баал</p>
<p>6 сорудах</p>	<p><i>Чыычаахтар уһуктан</i> Сөпсөһүү ситимэ, этии ис хоһоонунан, аат тыл+сыһыат туохтуур</p>	<p>1 баал – ситим арааһын сөпкө быһаарыы 1 баал – ситим бэриллиитин сөпкө ырытыы 1 баал – ситим ньыматын сөпкө быһаарыы</p>	<p>3 баал</p>
<p>7 сорудах</p>	<p>1. көстүүлэриттэн – аат тыл, Көһүн+үү+лэр+э+ттэн Көстүү –ат тыл олобо, үөскээбит (-үү), аат тыл, икки сүһүөхтээх -үү – аат тыл үөскүүр сыһыарыыта -лэр – элбэх ахсаан сыһыарыыта</p>	<p>5 баал – 3 тылы састаабынан толору ырытыы (сага чааһын быһаарыы, тыл олобун, сыһыарыылары ырытыы)</p>	<p>5 баал</p>

	<p>- э – тардыы 3 сирэйн сыһарыыта -ттэн – таһаарыы түһүк сыһарыыта 2. Сөбүлүүрүн – аат туохтуур сөп+(ү)лээ+үүр+э+н Сөбүлээ – аат туохтуур олоҕо, үөскээбит (-лээ), үөскээбит, туохтуур, үс сүһүөхтээх -лээ – туохтуур үөскүүр сыһарыыта -үүр – ааспыт кэмнээх аат туохтуур сыһарыыта -э – тардыы 3 сирэйн сыһарыыта -н – туохтуу түһүк сыһарыыта 3. Кэрэтийэн – сыһыат туохтуур Кэрэ+тий+эн Кэрэтий – сыһыат туохтуур олоҕо, үөскээбит (-тий), үс сүһүөхтээх -тий – туохтуур үөскүүр сыһарыыта -эн – урут сыһыат туохтуур үөскүүр сыһарыыта</p>		
<p>8 соруудах</p>	<p>1. Көрсөбүн – 8 буукуба, 8 дорҕоон, 3 аһаҕас дорҕоон, 5 бүтэй дорҕоон Ө – аһаҕас дорҕоон, илин, уос, киэн, кылгас Ү – аһаҕас дорҕоон, илин, уос, кыараҕас, кылгас К – бүтэй дорҕоон, тыл кэннинээҕи, төлөрүйэр, ньиргиэрэ суох, пааралаһар (ханыылаһар), хоһулаһар С – бүтэй дорҕоон, тыл иннинээҕи, быһылыыр, пааралаһар (ханыылаһар), хоһулаһар Б – бүтэй дорҕоон, тыл кэннинээҕи, ньиргиэрдээх Н – бүтэй дорҕоон, тыл иннинээҕи, мурун, ньиргиэрдээх, хоһулаһар 2. Сарсыардааны – 10 буукуба, 10 дорҕоон, 4 аһаҕас дорҕоон (ол иһигэр 1</p>	<p>3 баал – (хас биирдии тылы сөпкө ырытыыга 3 б. бэриллэр). Хатыланар дорҕоону хос ырытыллыбат</p>	<p>6 баал</p>

	<p>дифтонг), 6 бүтэй дорбоон</p> <p>А – аһаҕас дорбоон, кэлин, аһах, киэн, кылгас</p> <p>Ба – дифтонг, кэлин, аһах, киэн, уһун</p> <p>Ы – аһаҕас дорбоон, кэлин, аһах, кыараҕас, кылгас</p> <p>С бүтэй дорбоон, тыл иннинээҕи, быһылыыр, пааралаһар (ханыылаһар), хоһулаһар</p> <p>Р – бүтэй дорбоон, тыл ортотунааҕы, илигириир, паараласпат, хоһуласпат</p> <p>Д – бүтэй дорбоон, тыл иннинээҕи, төлөрүйэр, ньиргирдээх, пааралаһар (ханыылаһар)</p> <p>Ң – бүтэй дорбоон, тыл кэннинээҕи, мурун, ньиргирдээх, хоһулаһар</p>		
9 сорудах	Бэриллибит тиэкиһи нуучча тылыттан сахалыы тылбаастааһын	Этии ис хоһоонун табатык өйдөөн, сахалыы тириэрдии иһин 1 баал туруоруллар (хас этии ахсын биирдии б. бэриллэр). Этиини оноруу нуорматын толору тутуһуу иһин 1 баал туруоруллар (хас этии ахсын биирдии б. бэриллэр)	30 баал
10 сорудах	1. Айымньы тиэмэтэ уонна сүрүн санаата (ырата) уонна айымньыга таарыллар боппуруостар, санаалар	6 баал – үөрэнээччи айымньы тиэмэтин, сүрүн санаатын (ыратын) уонна айымньыга таарыллар боппуруостары, санаалары сөпкө быһаарар, бэйэтин санаатын этэр. 4 баал – үөрэнээччи айымньы тиэмэтин уонна айымньыга таарыллар сорох боппуруостары, санаалары сөпкө быһаарар, ол эрэри айымньы сүрүн санаатын (ыратын) быһаарбат. 0 баал – үөрэнээччи айымньы тиэмэтин сүрүн санаатын (ыратын) быһаарбат	30 баал

	<p>2. Айымны и с хооонун сүрүн олуктара (сафаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынгааһына, түмүгэ).</p>	<p>6 баал – үөрэнээччи айымны и с хооонун сүрүн олуктарын (сафаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынгааһына, түмүгэ) сөпкө быһаарар, ырытар.</p> <p>4 баал – үөрэнээччи айымны и с хооонун сүрүн олуктарын (сафаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынгааһына, түмүгэ) сорохторун сөпкө быһаарар, ол эрэри толору ырыппат.</p> <p>2 баал – үөрэнээччи айымны и с хооонун сүрүн олуктарыттан (сафаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынгааһына, түмүгэ) бири сөпкө быһаарар.</p> <p>0 баал – үөрэнээччи айымны и с хооонун сүрүн олуктарын өйдөөбөт, быһаарбат</p>	
	<p>3. Айымны уобарастарын арыыыта (сүрүн, ойофос, биһирэмнээх, омсолоох уобарастары ойуулааһын)</p>	<p>6 баал – үөрэнээччи айымны уобарастарын (сүрүн, ойофос, биһирэмнээх, омсолоох) толору ойуулаан көрдөрөр.</p> <p>4 баал – үөрэнээччи айымны уобарастарын (сүрүн, ойофос, биһирэмнээх, омсолоох) ойуулаан көрдөрүүтэ суох.</p> <p>2 баал – үөрэнээччи айымны уобарастарыттан (сүрүн, ойофос, биһирэмнээх, омсолоох) бири ойуулаан көрдөрөр.</p> <p>0 баал – үөрэнээччи айымны уобарастарын ойуулаан көрдөрбөт, ырыппат</p>	

	<p>4. Айымньыга туттуллубут уус-уран ньымалары сөпкө бэлиэтээһин</p>	<p>6 баал – үөрэнээччи айымньыга туттуллубут уус-уран ньымалары сөпкө бэлиэтиир уонна быһаарар, тиэрминнэри билэр. 4 баал – үөрэнээччи айымньыга туттуллубут уус-уран ньымалартан соробун бэлиэтиир уонна быһаарар, тиэрминнэри соробун билэр. 1 баал – үөрэнээччи айымньыга туттуллубут уус-уран ньымалары бэлиэтээбэт уонна быһаарбат, тиэрминнэри билбэт</p>	
	<p>5. Үөрэнээччи тус бэйэтин санаатын, этиитин суруйан тириэрдитэ</p>	<p>6 баал – үөрэнээччи айымньы туһунан бэйэтин санаатын, этиитин сөпкө уус-уран тыллары туһунан суруйар, санаатын тириэрдэр. 3 баал – үөрэнээччи айымньы туһунан бэйэтин санаатын, этиитин сөпкө суруйар. 1 баал – үөрэнээччи айымньы туһунан кылгастык бэлиэтиир</p>	

Үлэ мунутуур баала (1-10 соруудах) – 100

ЗАДАНИЯ ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНОГО ЭТАПА
Северо-Восточной олимпиады школьников
по родным языкам (профиль – «Родной (якутский) язык и
литература»)
2022-2023 учебный год

10-11 КЛАССЫ

ИНСТРУКЦИЯ ПО ВЫПОЛНЕНИЮ ОЛИМПИАДНЫХ ЗАДАНИЙ

Олимпиадная работа состоит из 10 заданий по родному (якутскому) языку и литературе.

Внимательно читайте указания, относящиеся к правилам выполнения каждого задания.

Задания 1-6 представляют собой различные виды работы по фонетике, лексикологии и грамматике на основе поэтического и прозаического текстов.

Задание 7 предполагает написание эссе по проблематике прозаического текста объемом 10-15 предложений на родном (якутском) языке. В эссе формулируется рассматриваемая проблема, дается комментарий с опорой на исходный текст, выражается собственная позиция по указанной проблеме. Работа должна характеризоваться смысловой цельностью, связностью и последовательностью изложения, не содержать ошибок.

Задание 8 предполагает выполнение перевода с русского языка на родной (якутский).

Задание 9 предполагает работу с изобразительно-выразительными средствами на основе поэтического текста.

Задание 10 предполагает целостный анализ прозаического произведения, написанного на родном (якутском) языке, по семи заданным критериям. Ваша работа должна представлять собой цельный, связный, завершённый текст на родном (якутском) языке.

На выполнение олимпиадной работы отводится 3 часа 55 минут (235 минут).

Каждое задание оценивается соответствующим баллом. Баллы, полученные Вами за выполненные задания, суммируются. Постарайтесь выполнить как можно больше заданий и набрать наибольшее количество баллов. После завершения работы проверьте, чтобы ответ на каждое задание в бланках ответов был пронумерован в соответствии с номером задания.

Все бланки заполняются ручками с синими или чёрными чернилами. Допускается использование гелевой ручки. При выполнении заданий можно пользоваться черновиком. Записи в черновике, а также в тексте олимпиадных материалов не учитываются при оценивании работы. Пишите аккуратно, разборчивым почерком.

Желаем успеха!

1 соруудах. Киһи мөкү өрүттэрин көрдөрөр икки өс хоһоонун холобурдаа уонна суолтатын бэйэн тылгынан быһаар.

Максимальный балл – 4.

Күннүк Уурастыырап «Саҥа хаар» хоһоонун аах уонна 2-5 соруудахтары толор

Саҥа хаар

Туохтан бу сарсыарда түннүгүм
Сардаҥа күлүмүн түһэрдэ?
Туохтан күн көмүстээх күндүлүн,
Сайаҕас кыыс курдук, күллэрдэ?

Оо, кэрэ! Араас суол ойуутун
Айылҕа түннүкпэр суруйбут,—
Эгэлгэ уустуктаах оһуорун
Этиэхтэн дыктитик субуйбут.

Оо, кэрэ! Саҥа хаар барахсан
Сахабыт дойдутун үллүйбүт
Олбуорга оччугуй уол тахсан
Сатарыыр дьыбарга «үлүйбүт»

Кыскыар тыал кыыдыйар тыыныттан
Кыһын дьэ кэлэр киэп киллэрбит

Кытаанах, доруобай тымныыттан
Кыыс оҕо имнэрэ тэтэрбит.

Бэҕэһээ чуоҕуспут былыттар
Мэлийэн-быданан хаалбыттар.
Күөх-дьэнкэ күһүннү халлааммыт
Күннэнэн, күндээрбит-сандаарбыт.

Кыраайым тыалара, хонуута
Кырсалыы манхайан кылбаарбыт, -
Дьон бары уһуктан туруута
Тунал хаар ньуурданан сырдаабыт.
(К. Урастыырап)

2 соруудах. Хоһоонно *этиэхтэн, дойдутун, ньуурданан*, тыллары састаабынан ырыт, ханнык сана чааһа буолалларын, олохторун, сыһыарыыларын, дорҕоон уларыыытын быһаар.

Холобурунан сирдэт.

Холобур: санатар – туохтуур

Санаа+m+ар

Санаа – тыл олоҕо, төрүт, аат тыл, 2 сүһүөхтээх

-т – дыһайар туһайыы сыһыарыыта

-ар – билинги

aa/a – аһаҕас дорҕоон кылгааһына

Мунутуур баал – 6.

3 соруудах. Бу кэрчиккэ *чуоҕуспут, мэлийэн-быданан, күндээрбит, ньуурданан, сырдаабыт* диэн тыллар синонимнарын толкуйдаан суруй.

Бэҕэһээ чуоҕуспут былыттар
Мэлийэн-быданан хаалбыттар.
Күөх-дьэнкэ күһүннү халлааммыт
Күннэнэн, күндээрбит-сандаарбыт.

Кыраайым тыалара, хонуута
Кырсалыы манхайан кылбаарбыт, -
Дьон бары уһуктан туруута
Тунал хаар ньуурданан сырдаабыт.

Мунутуур баал – 5.

4 соруудах. Бу кэрчиккэ этиигэ тыллар ситимнэһиилэрин быһаар (ситим арааһа, ньымата, бэриллээтэ): *сардаҥа күлүмүн; түннүгүм түһэрдэ; туохтан түһэрдэ; дыктитик субуйбут, сайаҕас кыыс.*

Туохтан бу сарсыарда түннүгүм

Сардаҥа күлүмүн түһэрдэ?

Туохтан күн көмүстээх күндүлүн,

Сайаҕас кыыс курдук, күллэрдэ?

Оо, кэрэ! Араас суол ойуутун
Айылҕа түннүкпэр суруйбут,—
Эгэлгэ уустуктаах оһуорун
Этиэхтэн дыктитик субуйбут.

Мунутуур баал – 5.

Софрон Данилов «Эн доботторун» айымньытыгтан быһа тардыыны аах уонна тизкис ис хоһоонугар сигэнэн 5–7 соруудахтары толор

Өр-өтөр буолбата, үрэх уута биллэр-биллибэтинэн эбиллэн барда. Быһыкка уу кэлиитин кэтэһэргэ уонна, баҕар, ханан эмэ дьыэк тахсыа диэн, ону көрөргө, күнүстэри-түүннэри дьуһуурустуба олохтоотулар...

Үрэх киэн сүннүүн устун уу холкутук, набыллык устан иһэн, эмискэччи быһыкка кэлэн кэтиллэ түһэр, охсуллубут омунугар үрүн мөһүүрэ таас буолан үрэл гынар, төттөрү тэйэр уонна, көнүл-босхо баран испит суолун бүөлүү түспүт улуу күтүрү көнү көтөн барар күүһэ суоҕуттан абатыйбыттыы, будулуйар булуук буолан күөрчэхтии эргийэр. Көһөнө муустар аа-дьуо түөрүллэ сыылан иһэн, эмиз хаайтараннар, барар-кэлэр суолларын сүтэрбит үөр куба оҕолорунуу ийэлэрин тула холоруктуулар. Уу таһыма үрдээн, быһыты ыгар күүһэ эбилиннэр эбиллэн истэ.

Быһаарыылаах мүнүүтэлэр. Быһыт бу сүүһүнэн, тыһыынчанан тонна уу ыараханын уйуо, кини иннин диэки дьулуһар улуу дьүккүөрүн тохтотуо дуо? Тулуйуо дуо?

Уу өссө эбилиннэ. Хоруу төрдүн таһымын кытта тэннэһэргэ адьас чугаһаата. Оо, итиннэ тийэй оҕустар! Уу хоруу таһымын ааһа түһүөр эрэ диэри тулуйдар, быһыт туох да буолуо суох этэ: уу хоруунан табыстабына, быһыкка анһар күүһэ мөлтүө этэ, оо, тулуйа түстэр! Дьоннор диринник үөһэ тыыналлар, бэйэ-бэйэлэрин сирэйдэрин утарыта көрсүһэн кэбиһэллэр. Сана-инэ суох. Арай долгун эрчимнээхтик охсуоланан күллүргүүрү, муус-мууска хабырыйсар бүтэни тыаһа иһиллэр.

Үрдээтэ, үрдээтэ... Ол хоруу таһымын кытта тэннэстэ. Дьэ...Дьэ... Өссө эбилиннэ. Уу хоруу төрдүгэр киирдэ, бу хаатыыаланан турар хаайытыгтан манан куотар сирдээбин итэҕэйбэтэхтии, эрэммэтэхтии, маннай аргыый аҕай сынан-сыыллан истэ, онтон эмискэ үөрбүт-көһпүт, үлүһүйбүт курдук хоруу устун сүүрүгүрдэн сылыбырайан барда!

Ону кытта тэннэ уонунан, сүүһүнэн куолас ураа хаһыта ньиргийдэ. Киһи эрэ барыта көнүл-босхо тыына түстэ. Сүрэхтэр үөрсэн битигирии тэптилэр, харахтар чабылыа мичилийдилэр.

(Софрон Данилов)

5 соруудах. Бу кэрчиккэ туттуллубут ханы тыллары булан ырыт (арааһа, суолтата, бэриллиитэ).

Өр-өтөр буолбата, үрэх уута биллэр-биллибэтинэн эбиллэн барда. Быһыкка уу кэлиитин кэтэһэргэ уонна, баҕар, ханан эмэ дьыэк тахсыа диэн, ону көрөргө, күнүстэри-түүннэри дьуһуурустуба олохтоотулар...

Үрэх киэн сүннүүн устун уу холкутук, набыллык устан иһэн, эмискэччи быһыкка кэлэн кэтиллэ түһэр, охсуллубут омунугар үрүн мөһүүрэ таас буолан үрэл гынар, төттөрү тэйэр уонна, көнүл-босхо баран испит суолун бүөлүү түспүт улуу күтүрү көнү көтөн барар күүһэ суоҕуттан абатыйбыттыы, будулуйар булуук буолан күөрчэхтии эргийэр. Көһөнө муустар аа-дьуо түөрүллэ сыылан иһэн, эмиз хаайтараннар, ийэлэрин, барар-кэлэр суолларын сүтэрбит үөр куба оҕолорунуу тула холоруктуулар. Уу таһыма үрдээн, быһыты ыгар күүһэ эбилиннэр эбиллэн истэ.

Мунутуур баал – 4.

6 соруудах. Бу этиини толору ырыт (тиибэ, арааһа, тутула, этии чилиэнэ, сурук бэлиэтэ)

Көһөнө муустар аа-дьуо түөрүллэ сыылан иһэн, эмиз хаайтараннар, ийэлэрин, барар-кэлэр суолларын сүтэрбит үөр куба оҕолорунуу тула холоруктуулар.

Мунутуур баал – 5.

7 соруудах. Бу быһа тарды ис хоһоонугар олобуран, 10-15 этиилээх «Айылба кестүүтүн күүһэ-кыаба, уратыта» диэн тиэмэлээн бэйэн санаабын ырытан суруй. Суруйаргар манньк түгэннэри болҕой: биир кэлим суруйуу буоларын ситиһии, этии тутулун, бэрээдэгин тутуһуу, бэйэн санаан ситимин тириэрдэргэ дьулуһуу.

Мунутуур баал – 15.

8 соруудах. Бу тиэкиһи сахалыы тылбаастаа. Тиэкис ис хоһоонун сөпкө тириэрдэргэ кыһан, хас биирдии этии тутулун табатык онорору ситис.

ВОЛК

Волк - это дикое животное. Живут они около десяти лет. Эти животные могут весить около 80 килограммов. Издалека волка можно перепутать с собакой. Но у него есть одно главное отличие - хвост. Он у волка всегда прямой и опущен книзу. Волк в отличие от собаки суров. Живут волки обычно семьей, а зимой объединяются в большие стаи. А с приходом весны эти стаи распадаются. Охотятся волки как на крупных животных, таких как кабан, косуля, так и мелких, например, зайцев, мышей. К сожалению, в настоящее время волки находятся под угрозой исчезновения, так как их уничтожают во время охоты, либо при защите домашнего скота. Но необходимо помнить о том, что волк является самым главным санитаром природы. Он убивает больных и умирающих животных. Лишив жизни волка, человек рискует погибнуть сам. Давайте беречь живую природу и ее обитателей!

Мунутуур баал –30.

9 соруудах. Моисей Ефимов «Дьүкээбил уота» хоһоонун ааһан, уус-уран ньымалары булан, быһаар уонна ырыт, хоһоонно суолтатын, оруолун быһаар.

Дьүкээбил уота

Хаппыт амынньыарга уоту аспыттыы
Тыһыргыы-тыһыргыы уот курбуу сүүрдэ,
Бүрүүкүүр харананы хайыта салаталыы
Кимтэр кимэн кимиэллэнэн истэ.

Халлаан оройугар халыһыйан тахсан,
Садарах-садарах саккырыы тоһунна,
Уорабайа биллибэт туундара үрдүнэн
Сырдыргыы-сырдыргыы суһумнуу уһунна.

Үрдээтэ-намтаата, кэнээтэ-тэнийдэ.
Сабабы сабардаан киэптээтэр киэптээтэ.
Байбал баалыны балкыырданан барда,
Балаһа долгунунан түллэннээн кэлэн
Хараналыын харсан ыһылла-ыһылла,
Алмаас кыырпахтарын арылыта тамнаата.

Уоскуйа түһэн, үүнүүлээх нүөл хочо
Тахсар саһарбаба күлүмнүүрүн саната,
Энин эгэлгэ толбонноно-толбонноно
Эппэннии-күөгэннии долгуһуя оонньоото.

Туундара ньуура туналыыа сырдаата.
Халлаан киэлитэ сардананан сардырбаата.

Хас эмэ ыйга халыыа сабардаабыт
Хаайар харанаба саба баттаппакка

Бултаабыт-алтаабыт, таба манаабыт,
 Үлэһит дьонум үрдүк өрөгөйүгэр
 Хотугу халлааным ити салюттаан эрэр.

Умай, дьэргэлдьий, дьүкээбил уота –
 Айылҕам олоҕу айхаллыыр салюта.

Мунутуур баал – 6.

10 соруудах. Айымньыны ырытыы. Ырытыы биир кэлим ис хоһоонноох буоларын ситис. Кээмэйэ – 200-250 тыл. Айымньы аата: П.А. Ойуунускай. «Кыһыл ойуун»

1. Айымньы тиэмэтин уонна сүрүн ис хоһоонун, онно таарыллар боппуруостары, ааптар этэр санаатын, айымньы аатын быһаарыы.
2. Ааптар этэр санаатын таба өйдөөн бэлиэтээһин уонна бэйэ тылынан ырытыы.
3. Айымньы ис хоһоонун сүрүн олуктарын (саҕаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тыһаанына, түмүгэ) сөпкө быһаарыы, ырытыы.
4. Айымньы сүрүн уонна ойоҕос уобарастарын (сүрүн, ойоҕос, биирэмнээх, омсолоох) ойуулааһын.
5. Айымньыга туттуллубут уус-уран ньымалары сөпкө бэлиэтээн ырытыы.
6. Атын айымньылары кытта тэннээн ырытыы
7. Айымньы туһунан бэйэ санаатын, этиитин суруйан тириэрдии.

Мунутуур баал – 20 б.

Сыаналааһын кэриннэрэ

Соруудах №-рэ	Сөптөөх хоруйдар	Сыаналааһын кэриннэрэ	Баал
1 соруудах	Кини мөкү өрүттэрин көрдөрөр икки өс хоһооно. Холобур, Аһырга аллаах, үлэбэ көлөөк; күрүө намыһахтыы; баай оҕото бардам, тот оҕото дохсун; киһи эриэнэ иһигэр, сүөһү эриэнэ таһыгар; муора уута тобугунан, халлаан хабарҕатынан Күрүө намыһахтыы – Күрүө намыһахтыы кини үрдүгэр түстэ. Киһиэхэ сэнэбиллээхтик сыһыаннаһар, майгытынан куттас дууһалаах буолан, ким кыаҕа суоҕу булан, кыһытын-абатын тоҕо тэбиир диэн ис хоһоонноох	2 баал – өс хоһоонун сөпкө талан суруйуу (биирдии өс хоһоонугар 1 б.). 2 баал – өс хоһоонун суолтатын быһаарыы (биирдии өс хоһоонугар 1 б.)	4 баал
2 соруудах	Этиэхтэн – аат туохтуур, кэлэр кэмнээх Этиэхтэн – эт+иэх+тэн Эт – туохтуур олоҕо, төрүт, 1 сүһ. -иэх – кэлэр кэмнээх аат туохтуур сыһыарыыта -тэн – таһаарыы түһүк сыһыарыыта	Хас биирдии тылы ырытыыга 2 баал туруоруллар	6 баал

	<p>Дойдугун – аат тыл, тардыллаах Дойдугун – дойду+та+н дойду – тыл олобо, төрүт, аат тыл, 2 сүһөхтээх -та – тарды 3 с. сыһарыыта -н – тардыллаах туохтуу түһүк сыһарыыта а/у – аһаҕас дорбоон солбуллуута Ньурданан – сыһыат туохтуур, урут Ньурданан – ньур+лаа+н+ан Ньур – тыл олобо, аат тыл, 1 сүһөхтээх Ньурдаа – туохтуур олобо, үөскээбит (-лаа) -лаа – туохтуур үөскүүр сыһарыыта -н – бэйэни туһаайы сыһарыыта -ан – урут сыһыат туохтуур сыһарыыта</p>		
3 соруудах	<p>Холобур, чуоҕуспут – кыбыллыбыт, көстүбүт, ала-тала көстүбүт мэлийэн-быданан – сүтэн- симэлийэн, матан күндээрбит – сандаарбыт, чабыллыбыт ньурданан – сирэйдэнэн сырдаабыт – чабыллыбыт, манхайбыт</p>	Хас биірдии кэккэбэ 1 баал туруоруллар	5 баал
4 соруудах	<p>сардана күлүмүн – тарды ситимэ, 3 с., биір биірдебэ, туохтуу түһүк түннүгүм түһэрдэ – сөпсөһүү ситимэ, 1 с., биір ахсаан туохтан түһэрдэ – салайы ситимэ, таһаары түһүк дьиктитик субуйбут – сысты ситимэ, этиигэ тыл бэрээдэгэ, сыһыат+туохтуур сайаҕас кыыс – сысты ситимэ, этиигэ тыл бэрээдэгэ, даҕааһын+аат тыл</p>	Хас биірдии тыл ситимин ырытыыга 1 баал туруоруллар	5 баал
5 соруудах	<p>Холобур, Күнүстэри-түүннэри – икки толору суолталаах тыл ханыылаһыыта, утары суолталаах тыллар, сыһыат Аа-дьуо – икки толору суолтата суох тыллар ханыылаһыыла, сыһыат</p>	Хас биірдии ханы тылы ырытыыга 1 баал туруоруллар	4 баал

	<p>Барар-кэлэр – икки толору суолталаах тыл ханыылаһыыта, утары суолталаах тыллар, аат туохтуур</p> <p>Көнүл-босхо – икки толору суолталаах тыл ханыылаһыыта, суолталарынан чугасаһар тыллар, сыһыат</p>		
6 соруудах	<p><u>Көһөнө муустар аа-дьуо түөрүллэ сыылан иһэн, эмиэ хаайтараннар, барар-кэлэр суолларын сүтэрбит үөр куба оҕолорунуу ийэлэрин тула холоруктуулар.</u></p> <p>Сэһэн, судургу, икки састааптаах, тэнийбит, толору суолталаах этии.</p> <p>, эмиэ хаайтараннар, – этии ортотугар сиһилии икки өттүтэн араарыллыыта</p> <p>аа-дьуо – ханыы тыл</p>	<p>2 баал – этии тутулун быһаарыы</p> <p>2 баал – этии чилиэнинэн ырытыы</p> <p>1 баал – сурук бэлиэтин ырытыы</p>	5 баал
7 соруудах	<p>Ырытан суруйуу тиэмэтэ: «»</p>	<p>2 баал – үөрэнээччи суруйуутун тиэмэтин сөпкө арыйар.</p> <p>5 баал – ырытан суруйуутун сүрүн санаатын уонна онно таарыллар боппуруостары сөпкө быһаарар, бэйэтин санаатын этэр.</p> <p>3 баал – бэриллибит быһа тардыыттан холобурдары суруйуутугар киллэрэн ырытар</p> <p>3 баал – этии тутулун сөпкө оноруу, этиигэ грамматика быраабылаларын сөпкө туһаныы, сурук бэлиэтин билии уонна таба туһаныы</p> <p>2 баал – Суруйуу биир кэлим ис хоһоонноох буоларын ситиһии</p>	15 баал
8 соруудах	<p>Бэриллибит тиэкиһи нуучча тылыттан сахалыы тылбаастааһын</p>	<p>Этии ис хоһоонун табатык өйдөөн, сахалыы тириэрдии иһин 1 баал туруоруллар (хас этии ахсын биирдии б. бэриллэр).</p> <p>Этиини оноруу нуорматын толору тутуһуу иһин 1 баал туруоруллар (хас этии ахсын биирдии б. бэриллэр)</p>	30 баал
9 соруудах	<p>Холобур,</p> <p>Хашпыт амынньарга уоту аспыттыы – тэннэбил</p> <p>Байҕал баалыныы балкыырданан барда – тэннэбил;</p> <p>Халлаан оройугар халыһыйан тахсан,</p>	<p>– үөрэнээччи хоһоонно туттуллубут уус-уран өрүттэрдээх түгэннэри сөпкө булбутугар 3 баал туруоруллар.</p> <p>– үөрэнээччи хоһоонно туттуллубут уус-уран ньымалары сөпкө быһаарбытыгар 3 баал</p>	6 баал

	<p>Садарах-садарах саккырыы тоѳунна, Уораѳайа биллибэт туундара үрдүнэн Сырдыргыы-сырдыргыы суһумнуу уһунна – Дьүһүннүүр суолталаах тыл олоѳун хатылаан туттуу; Үрдээтэ-намтаата, кэнээтэ-тэнийдэ. Саѳаѳы сабардаан киэптээтэр киэптээтэ – тылы ханыылаан туттуу; Энин эгэлгэ толбонноно-толбонноно Эшпэннии-күөгэннии долгуһуйа оонньоото. Туундара ньуура туналыа сырдаата. Халлаан киэлитэ сардананан сардырѳаата. – дьүһүннүүр суолталаах тыллары туттуу. Хас биирдии уус-уран истиили көрдөрөр тыллар, тыллар ситимнэрэ, этиилэр, ньымалар айымньыны киэргэтэр-тупсарар, уобарастыыр, ааѳааччы ылыныытын күүһүрдэр суолталаахтар</p>	<p>туруоруллар</p>	
<p>10 соруудах</p>	<p>1. Айымньы тиэмэтин уонна сүрүн ис хоһоонун, онно таарыллар боппуруостары, ааптар этэр санаатын, айымньы аатын быһаарыы</p>	<p>3 баал – үөрэнээччи айымньы тиэмэтин уонна сүрүн ис хоһоонун, онно таарыллар боппуруостары, ааптар этэр санаатын, айымньы аатын толору быһаарар. 2 баал – үөрэнээччи айымньы тиэмэтин уонна сүрүн ис хоһоонун, айымньы аатын толору быһаарар. онно таарыллар боппуруостары, ааптар этэр санаатын ырыппат. 0 баал – үөрэнээччи бу кэрини толорботох</p>	<p>20 баал</p>

	<p>2. Ааптар этэр санаатын таба өйдөөн бэлиэтээһин уонна бэйэ тылынан ырытыы</p>	<p>3 баал – үөрэнээччи ааптар этэр санаатын таба өйдөөн бэлиэтиир уонна бэйэ тылынан ырытар. 2 баал – үөрэнээччи ааптар этэр санаатын таба өйдөөн бэлиэтиир уонна бэйэ тылынан ситэтэ суох ырытар. 0 баал – үөрэнээччи ааптар этэр санаатын бэлиэтээбэт, ырытыыта суох</p>	
	<p>3. Айымныы ис хоһоонун сүрүн олуктарын (сажаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынааһына, түмүгэ) сөпкө быһаарыы, ырытыы</p>	<p>3 баал – үөрэнээччи айымныы ис хоһоонун сүрүн олуктарын (сажаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынааһына, түмүгэ) сөпкө быһаарар уонна толору ырытар. 2 баал – үөрэнээччи айымныы ис хоһоонун сүрүн олуктарын (сажаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынааһына, түмүгэ) сорох түгэннэрин быһаарар уонна ырытар. 1 баал – үөрэнээччи айымныы ис хоһоонун сүрүн олуктарыттан (сажаланар чааһа, сүрүн санаата арыллыыта, сайдыыта, тынааһына, түмүгэ) биир түгэни быһаарар, ырытыыта суох. 0 баал – үөрэнээччи айымныы ис хоһоонун сүрүн олуктарын быһаарбат, ырыппат</p>	

	<p>4. Айымны сүрүн уонна ойоҕос уобарастарын (сүрүн, ойоҕос, биирэмнээх, омсолоох) ойуулааһын</p>	<p>3 баал – үөрэнээччи айымны сүрүн уонна ойоҕос уобарастарын (сүрүн, ойоҕос, биирэмнээх, омсолоох) сөпкө быһаарар уонна ырытар.</p> <p>2 баал – үөрэнээччи айымны сүрүн уонна ойоҕос уобарастарын (сүрүн, ойоҕос, биирэмнээх, омсолоох) быһаарар, ырытыыта сиппэтэх.</p> <p>1 баал – үөрэнээччи айымны сүрүн уобарастарын быһаарар, ырытыыта сиппэтэх, атын уобарастары бэлиэтээбэт.</p> <p>0 баал – үөрэнээччи айымны сүрүн уонна ойоҕос уобарастарын (сүрүн, ойоҕос, биирэмнээх, омсолоох) быһаарбат, ырыппат</p>	
--	---	---	--

	<p>5. Айымныга туттуллубут уус-уран ньымалары сөпкө бэлиэтээн ырытыы</p>	<p>3 баал – үөрэнээччи айымныга туттуллубут уус-уран ньымалары сөпкө бэлиэтиир уонна ырытар. 2 баал – үөрэнээччи айымныга туттуллубут уус-уран ньымалары сөпкө бэлиэтиир, сорох түгэннэрин ырытар. 0 баал – үөрэнээччи айымныга туттуллубут уус-уран ньымалары бэлиэтээбэт, ырыппат</p>	
	<p>6. Атын айымнылары кытта тэннээн ырытыы</p>	<p>2 баал – үөрэнээччи бэриллибит айымныны атын айымнылары кытта тэннээн ырытар. 1 баал – үөрэнээччи бэриллибит айымныны кытта чугасаһар айымныны бэлиэтиир, тэннээн ырыппат. 0 баал – үөрэнээччи бэриллибит айымныны атын айымныны кытта тэннээһинэ суох</p>	

	7.	<p>3 баал – үөрэнээччи айымны туһунан бэйэтин санаатын, этиитин суруйар, ырытытын түмүктүүр.</p> <p>2 баал – үөрэнээччи айымны туһунан бэйэтин санаатын, кылгастык суруйар, ырытытын түмүктээбэт.</p> <p>0 баал – үөрэнээччи айымны туһунан бэйэтин санаатын суруйбат, ырытытын түмүктээбэт</p>	
--	----	--	--

Үлэ мунутуур баала (1-10 сорудах) – 100